

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

«الْعَالِمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللَّوَائِسُ»

الكافي، جلد 1، صفحه 26

امام خامنه‌ای مدظله العالی:

درس خواندن و تهذیب اخلاق و هوشیاری سیاسی همراه با تلاش‌های انقلابی، وظائفی هستند که دختران و پسران این نسل باید آنها را هرگز فراموش نکنند. 1398/9/24

عنوان:

اهداف اردوغان از تغییر کاربری ایاصوفیه چیست؟

شناسنامه مطلب	
b-127	کد مطلب
بصیرتی / تحلیل / تحلیل‌ها / حوادث و وقایع	رده
ترکیه، اردوغان، اسلام اخوانی، ایاصوفیه، عثمانی	برچسب
	توضیحات

پایگاه ترکیه‌ای، علمی، بصیرتی و مهارتی **نُمو**

nomov.ir

اقدام دیوان عالی ترکیه برای لغو حکم موزه بودن بنای ایاصوفیه و تغییر کاربری این بنا به «مسجد» با واکنش‌های گسترده داخلی و خارجی مواجه شد.

این گزارش تلاش دارد، ابعاد مختلف این اقدام را بررسی کند.

تاریخچه ایاصوفیه

پس از آنکه مسیحیت در سال ۳۱۳ میلادی در امپراطوری روم به رسمیت شناخته شد، «کنستانتین» امپراطور وقت روم در سال ۳۲۴ میلادی پایتخت امپراطوری را از «رم» به شهر «بیزانس» یا همان «استانبول» کنونی تغییر داد، اقدامی که نه تنها باعث از بین رفتن اهمیت شهر رم شد، بلکه اواخر قرن چهارم میلادی موجب شکل‌گیری دو امپراتوری مسیحی یکی روم غربی با مرکزیت شهر رم و دیگری روم شرقی با مرکزیت قسطنطنیه شد.

این وضعیت تا قرن پنجم میلادی ادامه داشت تا اینکه امپراطوری روم غربی به دست بربرهای ژرمن سقوط کرد و این راه را بر قدرت‌گیری روم شرقی و گسترش قلمرو آن هموار کرد.

کلیسای ایاصوفیه در سه مقطع تاریخی ساخته شد که مراحل اول و دوم آن خارج از بحث ماست. مرحله سوم ساخت این کلیسا به قرن ششم میلادی بازمی‌گردد و بنای کنونی مربوط به همین مقطع است و به این جهت در میان مسیحیان اهمیت پیدا کرد، چون پس از سقوط روم غربی، قسطنطنیه به مرکز مسیحیت تبدیل شده بود و ایاصوفیه کلیسای مسیحیان دنیا محسوب می‌شد.

پس از فتح استانبول در سال ۱۴۵۳ اولین نماز جمعه در ایاصوفیه اقامه می‌شود و سلطان محمد رسماً اعلام می‌کند، ایاصوفیه بعنوان مسجد مورد استفاده قرار خواهد گرفت. به این ترتیب، ایاصوفیه در دوره عثمانی تا سال ۱۶۱۶ مهمترین قلمرو دینی عثمانی محسوب می‌شد.

در سال ۱۹۳۱ و پس از تأسیس ترکیه نوین درب‌های ایاصوفیه به روی نمازگزاران بسته و با تصمیم «مصطفی کمال آتاتورک»، بنیانگذار ترکیه در سال ۱۹۳۴ به موزه تبدیل می‌شود.

اما حالا پس از ۸۶ سال بنا به دستور «رجب طیب اردوغان»، رئیس‌جمهور ترکیه این بنا دوباره به عنوان مسجد درب‌های خود را به روی مسلمانان باز می‌کند، اقدامی که واکنش‌ها و بازتاب‌های بسیاری به همراه داشت.

جرقه بازگشایی دوباره مسجد ایاصوفیه

جرقه بازگشایی دوباره مسجد ایاصوفیه از حمله تروریستی نیوزلند در ۱۵ مارس سال ۲۰۱۹ و جان باختن ۵۰ نمازگزار زده شد، آنجا که «برنتون تارانت»، عامل جنایت، اینگونه مردم ترکیه را مورد خطاب قرار داده بود: «شاید بتوانید در کشورتان راحت زندگی کنید و به ساکنان شرق استانبول آسیبی نرسد، اما توصیه می‌کنم، به فکر زندگی در غرب استانبول و اروپا نباشید، چون شما را خواهیم کشت ... ما به استانبول می‌آییم، مساجد و مناره هایتان را ویران می‌کنیم ... ایاصوفیه را از مناره‌ها پاک و استانبول را دوباره مسیحی خواهیم کرد».

در پی این اظهارات، در فضای مجازی پویش هشتگ ایاصوفیه به راه افتاد که خواستار تبدیل آن به مسجد شده بود. خواسته‌ای که اردوغان با آن مخالفت و تأکید کرده بود، نباید وارد چنین بازی‌هایی شد، زیرا بازگشایی دوباره ایاصوفیه به عنوان مسجد بعد سیاسی نیز دارد.

اما اکنون می‌بینیم که اردوغان برخلاف دیدگاه گذشته‌اش اقدام به تغییر کاربری ایاصوفیه به مسجد کرده است. مهمترین اهداف اردوغان از این اقدام را می‌توان در موارد ذیل بررسی کرد:

یک: قدرت‌نمایی داخلی

اولین دلیل این اقدام اردوغان را باید در شکست حزب حاکم «عدالت و توسعه» در انتخابات شهرداری‌ها ملاحظه کرد. درخواست تبدیل موزه ایاصوفیه به مسجد و رد آن توسط اردوغان دقیقاً زمانی اتفاق افتاد که ترکیه خود را آماده انتخابات شهرداری‌های ۲۰۱۹ می‌کرد.

شکست در انتخابات استانبول این ذهنیت را در اردوغان و حزتش ایجاد کرد که دلیل بدست آمدن این نتیجه قهر سیاسی هواداران در استانبول و یکی از دلایل این قهر ایاصوفیه است، لذا اردوغان احساس کرد، برای جذب مجدد جریان‌های محافظه‌کار و اسلام‌گرای استانبول باید دست به اقدامی جدی بزند.

موفقیت نسبی در کنترل کرونا و بهبود نسبی شرایط فضای مثبتی را برای اردوغان ایجاد کرد تا از فرصت پیش آمده برای بازگرداندن طرفدارانش استفاده کند.

علاوه بر این، اردوغان با این کار نه تنها به استانبول که به تمام ترکیه نشان می‌داد، قدرت همچنان در دست او است. حال می‌توان درک کرد، چرا اردوغان رویارویی با اروپا، آمریکا و روسیه را به جان خرید تا بتواند پایه‌های خود در داخل را که در حال سست شدن بود، تحکیم کند.

این تنها اقدام اردوغان برای نمایش قدرت از دست رفته‌اش نبود، اصرار بر خرید اس - ۴۰۰ از روسیه و عملیات نظامی «چشمه صلح» در سوریه از دیگر اقدامات اردوغان شمرده می‌شد.

دو: قدرت نمایی خارجی

ترکیه در چند سال اخیر همواره تلاش کرده خود را رهبر جهان اسلام نشان دهد و همیشه بر سر این موضوع با عربستان در رقابت بوده، از دید اردوغان ایاصوفیه می‌توانست، یکی از پله‌های نردبان تحقق اهدافش باشد.

سه: واکنش به بدعهدی اتحادیه اروپا

از جهتی این اقدام اردوغان را می‌توان واکنش به بدعهدی اتحادیه اروپا ارزیابی کرد که سال‌هاست، به اردوغان وعده عضویت در اتحادیه را داده بود، تا اینکه «فرانسوا اولاند»، رئیس‌جمهور پیشین فرانسه آب پاکی را روی دست اردوغان ریخت و در پارلمان اروپا اعلام کرد، اتحادیه اروپا جای مسیحیان است و تمام امیدهای اردوغان را به باد داد.

چهار: تلاش برای ارائه رویکرد جدید

اردوغان پس از ناکامی در پیوستن به اتحادیه اروپا نگاه به شرق را در پیش گرفت. اما وابستگی به اخوان المسلمین باعث شد، در دنیای عرب موفقیت زیادی کسب نکند، در واقع ترکیه با کشورهای مهم جهان عرب مانند مصر، عربستان، امارات مشکل دارد و روابط گرمش به قطر محدود می‌شود.

به نظر می‌رسد، اردوغان با این اقدام در صدد ارائه رویکرد جدیدی از اسلامگرایی است تا شاید روابطش را با اعراب ترمیم کند. اما به نظر نمی‌رسد، در این امر موفق باشد، چراکه بزرگ‌ترین مانع در مسیر وی همچنان اخوان المسلمین است.

پنج: احیای امپراتوری عثمانی

بعد دیگر این اقدام اردوغان در تلاش برای احیای خلافت اسلامی و امپراطوری عثمانی قابل ارزیابی است. چون همه افتخارات ترکیه در امپراطوری عثمانی خلاصه می‌شود که هم در اروپا و هم در کشورهای عرب مسلمان نفوذ داشت، به همین دلیل است که ساعاتی پس از اعلام تبدیل ایا صوفیه به مسجد، اردوغان در اظهاراتی جنجالی، تبدیل دوباره ایاصوفیه به مسجد را شروعی بر آزادی مسجد الاقصی در بیت المقدس و گام بلند مسلمانان برای رسیدن به این هدف عنوان می‌کند.

به دلیل این اظهارات، صاحب‌نظران تاکید کنند، اردوغان نیز مانند آتاتورک در صدد احیای عظمت ترک‌هاست و از همان ابزارهای آتاتورک یعنی نهادهای دولتی و مهندسی اجتماعی بالا به پایین استفاده می‌کند تا جایگزین آتاتورک شود، لذا هدف اردوغان چیزی جز احیای امپراتوری عثمانی نیست.

شش: نشستن به جای آتاتورک

به نظر می‌رسد، اردوغان در رقابتی موهوم با آتاتورک دست به هر کاری می‌زند تا نامش را در تاریخ ترکیه ماندگار کند. این یکی از نظریاتی است که طرفداران بسیاری میان روشنفکران ترکیه دارد.

آنها بر این باورند، حرکت آرام و خزنده اردوغان در مسیر پاک کردن نام آتاتورک و جایگزینی نام خود به عنوان رهبر و افتخار مسلمانان ترکیه و جهان است، به همین دلیل روزی نیست که مردم ترکیه خبر ساخت یا افتتاح پلی روی تنگه بسفر یا زیرگذر دریایی یا مترو زیر آبی و یا طرح مونوریل هوایی یا تله کابین از منطقه اروپایی به آسیایی به گوشه‌شان نرسد، از جمله طرح ساخت فرودگاه جدید استانبول که به گفته اردوغان بزرگ‌ترین فرودگاه دنیاست.

لذا تبدیل کاربری ایاصوفیه به مسجد تازه‌ترین اقدام در راستای هدف فوق‌قابل ارزیابی و به معنای نقض فرمان آتاتورک و قدرت‌نمایی در برابر کمالیست‌ها و دهن کجی به آنهاست.

هفت: فرار رو به جلو

سال‌های اخیر نشان داده، اردوغان برای سرپوش گذاشتن بر مشکلات داخلی از جمله مشکلات اقتصادی و منحرف کردن نگاه‌ها همواره سیاست فرار رو به جلو را پیش گرفته است، سرکوب روشنفکران، روزنامه‌نگاران، ناراضیان سیاسی و اقلیت‌های قومی در داخل و دخالت در بحران سوریه، عملیات نظامی در خاک سوریه، دخالت نظامی در لیبی در خارج گواهی بر این مدعاست و تازه‌ترین اقدام در راستای این سیاست تبدیل ایاصوفیه به مساجد است.

هشت: ارسال پیام به یونان و قبرس

از جهت دیگر اردوغان با این اقدام در صدد قدرت‌نمایی در برابر یونان و بخش مسیحی نشین قبرس نیز بود و با توجه به آنکه چندین مسجد در قبرس جنوبی و یونان به آتش کشیده شده و اختلافات آنکارا و آتن در این اواخر بر سر منابع گاز و نفت دریای مدیترانه و امضای قراردادهایی با اسرائیل در حوزه بالا گرفته، به نظر می‌رسد، اردوغان با تغییر کاربری ایاصوفیه پاسخ یونان و قبرس جنوبی را داده و بر ترکی و اسلامی بودن هویت استانبول پافشاری کند.

واکنش‌های داخلی و خارجی

این اقدام اردوغان واکنش‌های بسیاری را در داخل ترکیه و در جامعه جهانی به دنبال داشت که مهمترین آنها را می‌توان در موارد ذیل بررسی کرد:

یک: ایاصوفیه چاره مشکلات اقتصادی نیست

یکی از اولین واکنش‌ها به اقدام اردوغان توسط کاربران توییتری در ترکیه رقم زده شد که از این اقدام دولت انتقاد کرده و نوشتند که ایاصوفیه نمی‌تواند حلال مشکلات اقتصادی کشور باشد، به عنوان مثال «الیف شافاک» نویسنده مطرح ترکیه در حساب رسمی خود نوشته بود که تغییر کاربری ایا صوفیه تصمیمی اشتباه است که بر اساس منافع سیاسی دولت اتخاذ شده است.

دو: قطبی سازی جامعه ترکیه

به عقیده ناظران، این امر بخشی از سیاست دولت اردوغان به منظور قطبی سازی جامعه و تبدیل ترکیه از کشوری لائیک به کشوری اسلامی است و این به معنای باز گذاشتن دست دولت در سرکوب معارضان و لائیک‌ها به بهانه ضدیت با اسلام است.

این درحالی است که منتقدان به اردوغان خرده گرفته‌اند که وی درحالی دم از اسلام و مسلمانی می‌زند که نشانی از آن ندارد، اگر غیر از این بود، چرا حرام بودن و ممنوعیت روابط آزاد جنسی از قانون اساسی ترکیه برداشته شده، همچنین پرورش خوک و فروش و مصرف گوشت خوک که اسلام آن را تحریم کرده است.

سه: ایجاد شکاف در جامعه

تبدیل کاربری ایاصوفیه به مسجد تنها با مخالفت‌های خارجی همراه نبود، بلکه در داخل نیز با مخالفت‌هایی از جمله از سوی کمالیست‌ها مواجه شد، قرار گرفتن لائیک‌ها و حتی علوی‌ها در کنار کمالیست‌ها نه تنها تقابل دولت و معارضان را تشدید خواهد کرد، به اختلافات داخلی جامعه ترکیه دامن زده و شکاف‌های موجود را تعمیق خواهد کرد.

چهار: اقدام به مثل کشورهای اروپایی

میزان واکنشی که تاکنون در قبال این جریان صورت گرفته، نشان دهنده عمق واقعی واکنش‌های درونی جوامع غیر مسلمان و مسیحی و نیز حجم واقعی تحریک تعصبات دینی نیست، لذا انتظار می‌رود، نه تنها واکنش به این اقدام استمرار داشته باشد، بلکه بر شدت و گستره آن نیز افزوده شود.

تحلیلگران تاکید می‌کنند، این اتفاق به اندازه‌ای تأثیرگذار است که رابطه آینده اسلام و ادیان دیگر را به کلی دگرگون و کیفیت این رابطه را به دو دوره ما قبل و ما بعد این رویداد تقسیم خواهد کرد، چون ایاصوفیه یک مکان عادی نیست و یکی از رموز و بلکه از مهمترین رموز جهان مسیحیت است و حساسیت خیلی زیادی نسبت بدان وجود دارد.

این موضوعی است که «شیرین پایزان» روزنامه نگار مشهور ترکیه نیز در پیام توییتری خود به آن اشاره کرده و نوشته که مسأله ایاصوفیه بهانه خوبی به دست اروپایی‌ها داد ... از این پس نمی‌توان به مساجدی که در کشورهای اروپایی به کلیسا تبدیل و یا میراث عثمانی که در این کشورها نابود می‌شود، اعتراض کرد.

پنج: استمرار و تداوم واکنش‌ها

اولین کشوری که به مسأله ایاصوفیه واکنش نشان داد، کشور یونان بود. «میچوتاکیس» نخست وزیر یونان اعلام کرد که تصمیم ترکیه برای تغییر کاربری ایاصوفیه اقدامی در جهت تضعیف روابط آتن و آنکارا است.

روسیه نیز با ادبیات نرم تری خواستار توجه دولت ترکیه در اتحاد این تصمیم به دیگر کشورها شده بود.

پاپ فرانسیس رهبر کاتولیک‌های جهان نیز به این اقدام واکنش نشان داد و در موعظه هفتگی خود در واتیکان ضمن ابراز ناراحتی از اقدام ترکیه، آن را اقدامی «ناامیدکننده» توصیف کرد.

جو بایدن رقیب انتخاباتی دونالد ترامپ، رئیس جمهوری آمریکا نیز از این اقدام اردوغان ابراز نگرانی کرده و خواستار منصرف شدن دولت ترکیه از این تصمیم شد.

این درحالی است که این اقدام ممکن است، ترکیه را تا مرز تحریم‌های اروپایی - آمریکایی پیش ببرد.

شش: تشدید مسلمان ستیزی در جهان

جغرافیای دینی دنیا در حال حاضر متحول و عمیقاً راستگرا و متعصب شده است، مسأله‌ای که علاوه بر بازتاب‌های دینی، دارای بازتاب‌های بزرگ سیاسی و اجتماعی و حتی رسانه‌ای نیز هست.

نئو راستگرایان دینی بالذات و کاملاً در ضدیت با اسلام و مسلمانان قرار دارند و این موضوع تنها شامل مسیحیان نئو راستگرا نمی‌شود، بلکه در میان هندوها، بودایی‌ها، سیک‌ها و پیروان دیگر ادیان نیز داستان به همین کیفیت است.

لذا کارشناسان متفق القول اند که این اقدام اردوغان همه مسلمانان را در سرتاسر جهان تحت الشعاع قرار خواهد داد و نه تنها نگاه بدبینانه پیروان ادیان دیگر به اسلام و مسلمانان را تشدید خواهد کرد، بلکه بهانه‌ای برای تشدید سرکوب‌ها و خشونت‌ها علیه مسلمانان خواهد شد.

مضاف بر اینکه این مسأله به شکل‌گیری هسته‌های راستگرای قومی و ملی در اروپا که تمایلات تروریستی ضداسلامی خواهند داشت، کمک خواهد کرد و مهمتر آنکه هسته‌های نهفته موجود را که بر اساس گزارش‌ها هم اکنون در روسیه دوره نظامی می‌بینند، تقویت خواهد کرد. خلاصه سخن

از آنچه گذشت می‌توان نتیجه گرفت که طمع قدرت چنان در اردوغان شدت گرفته که درحال حاضر او را به اتخاذ هر تصمیمی و دست زدن به هر اقدامی وادار می‌دارد، حتی اگر این تصمیم و این اقدام بها و تاوان بسیار سنگینی چون به خطر افتادن موجودیت مسلمانان در جهان باشد.

این اولین بار نیست که شاهد چنین تصمیمات و اقدامات نابخردانه اردوغان هستیم، ۹ سال قبل در مدلی کوچک‌تر دیدیم که چگونه بلند پروازی‌ها و قدرت طلبی‌های اردوغان در قالب حمایت از گروه‌های تروریستی تکفیری چه بر سر سوریه و مردم سوریه آورد و همچنان می‌آورد.

یادداشتی از: سرویس جهان مشرق نیوز

mshrgh.ir/1101969